Book Reviews

- W. Ph. Coolhaas, R. Reinsma, *Het verval van het cultuurstelsel*, Acad. Proefschrift Vrije Universiteit, 1955. 189 blz.
 - S. Kooyman, D.G. Jongmans, *Politiek in Polynesië. Het despotisme op Tahiti in de 18e en 19e eeuw*. Amsterdam, 1955 (Dissertatie Amsterdam).
 - S. Kooyman, Bengt Danielsson, *Work and life on Raroia. An acculturation study from the Tuamotu group, French Oceania*, Stockholm, 1955 (Dissertatie Uppsala).
 - C. Nooteboom, R.E. Downs, *The religion of the Baree speaking Toradja of Central Celebes*, Den Haag 1956.
- In: *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 113 (1957), no: 1, Leiden, 92-101

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

BOEKBESPREKING

R. Reinsma: HET VERVAL VAN HET CULTUURSTELSEL, Acad. Proefschrift Vrije Universiteit, 1955; 189 blz.

Er is wel geen onderdeel van onze koloniale geschiedenis (van vóór 1900), waarvan de behandeling zo zeer door pro-en-contra-meningen is beheerst als het cultuurstelsel. Zolang men de opvatting was toegedaan, dat koloniën er ten bate van het moederland waren, leek het een geniale vondst, maar zodra men daar anders over ging denken, brak de strijd der opinies los en daarvan was een stroom van strijdschriften het gevolg; hoe meer de liberale opvattingen gingen overheersen, hoe feller de aanvallen werden. En het zijn vooral die laatste aanvallen geweest, die van de mensen, die Reinsma (p. 84) onwelwillende critici noemt, zoals bijv. van Soest, die hun plaats vonden in de geschiedwerken. Leest men de nog na de oorlog uitgekomen laatste druk van Gonggrijp's *Schets ener Economische Geschiedenis van Ned. Indië*, dan staat men verstoeld, dat nog geen eeuw geleden een Nederlandse Regering een zo kwaadaardig stelsel in alle gemoedsrust handhaafde. Maar ook overtuigde voorstanders vindt men tot den huidigen dag. Voor Gerretson is (De soc. econ. invloed van Ned. Indië op Nederland, hist. inleiding 1938, p. 18) het stelsel „de grootste weldaad geweest, die Nederland aan Indië heeft geschonken”. Was men in het buitenland, wat achteraan komend, in 1861 van oordeel dat het de ware wijze van koloniaal beheer was — zie J. W. B. Money, *Java or how to manage a colony* — thans, weer wat achteraan komend, want men schijnt er niet gemerkt te hebben, dat sinds een dertig jaar objectief-wetenschappelijk onderzoek tot rustiger opvattingen komt, is het daar een brouwsel van de hel; wie dit niet hoorde op het in Juli j.l. te Londen gehouden congres over de geschiedenis van Zuidoost-Azië, kan het lezen in K. M. Panikkar's *Western Dominance* (1953).

De objectief-wetenschappelijke bestudering werd aangevangen in 1924 door W. M. F. Mansvelt met zijn *Geschiedenis der Nederlandse Handelsmaatschappij* en door hem voortgezet met een aantal studies, die hij in 1937 zonder zijn naam bij het Centraal Kantoor voor de Statistiek te Batavia liet verschijnen. Van de „menselijke” kant gezien vatte ongeveer tegelijkertijd (1927) J. J. Westendorp Boerma het onderzoek aan, die ons toen van den Bosch — zij het in zijn „vóór”-Indische periode — tot onze verbazing als sociaal hervormer deed kennen. In 1950 liet hij een geestdriftig maar niet eenzijdig geschreven biografie over dezen geestdriftigen Nederlander volgen, terwijl hij ons onlangs (1956) in twee delen de Briefwisseling tussen van den Bosch en Baud schonk, die

gevolgd zal worden door de Correspondentie van den Bosch-de Eerens (waarmee een ander historicus bezig is). Ook D. H. Burger kwam (1939) in zijn proefschrift *De Ontsluiting van Java's Binnenland* voor het Wereldverkeer tot een genuanceerder inzicht.

Dat doet ook dr. Reinsma in het hierboven genoemde proefschrift, dat hij 7 Oct. 1955 in het openbaar voor de Senaat van de Vrije Universiteit verdedigde. Allereerst geeft hij ons een uitvoerige literatuurlijst van 7 bladzijden, waarvoor ieder, die zich in het onderwerp wil inwerken, hem dankbaar zal zijn. Maar het blijft niet bij een opsomming. R. geeft er blijk van deze papiermassa grondig doorgewerkt te hebben, wat ik, gezien de dorheid van een groot deel er van, geen geringe prestatie acht. Toch had ik graag gezien, dat R. zijn lectuur ons nog op een andere wijze ten nutte had gemaakt, nl. door een korte aantekening bij elk geciteerd werk, met wat voor soort publicatie men te doen heeft, een liberaal studiewerk dan wel een conservatief schot-schrift om nu maar twee uitersten te noemen. R. zou zich dan zelf ook bij voortdurend en nog beter dan thans gerealiseerd hebben uit wat voor soort werk de door hem tersprake gebrachte gegevens stammen. Want hij heeft natuurlijk volkomen gelijk, wanneer hij (p. 7) schrijft, dat „de feiten geenszins duidelijk en onbetwistbaar zijn”, maar hij had verder kunnen gaan, nl. met de verklaring, dat vele auteurs gegevens vermelden, niet omdat die hen tot hun opvatting brachten, maar omdat zij ze voor de verdediging van hun vooropgezette mening konden gebruiken. Ik haast mij evenwel hier aan toe te voegen, dat R. zich gewoonlijk en kennelijk bij voorkeur beroept op auteurs bij wie dat niet het geval is, op Mansvelt, op Burger en bij ouderen op E. de Waal (dien hij in tegenstelling tot van Soest een „welwillende” criticus noemt), wiens belangrijke en bezadigde studies ook mij voor de bestudering van groot gewicht voorkomen.

In een kort inleidend hoofdstuk (p. 11-23) bespreekt R. de invoering en de economische structuur van het cultuurstelsel. Op het ogenblik van de invoering was het de enige methode, die, aansluitend op de Javaanse maatschappij, daar de drie productiefactoren: grond, arbeid en kapitaal bij elkaar kon brengen. Het was redelijk, dat Indië, waarvoor het Koninkrijk leningen had aangegaan, voor rente en aflossing bijdragen ging leveren. Maar toen dit mogelijk bleek, ging men het stelsel overspannen om er steeds meer baten uit te verwerven en zodoende bleef het „niet zuiver een middel ter verhoging van de agrarisch-industriële” productie; het groeide uit tot een stelsel van binnenlands bestuur en zette zijn stempel op alle aspecten van het bestuursbeleid. Daardoor wekte het enerzijds tegenkrachten en veranderde het anderzijds de Javaanse maatschappij, zodat het daarbij niet meer zo goed aansloot. Aan dit „verval” is dan verder het boek gewijd.

Het uitvoerige tweede hoofdstuk (p. 24-113) „De aspectveranderingen in de Bestuurssfeer” bespreekt achtereenvolgens de ethische, de juridische, de cultuur-sociale, de economische en de politieke aspecten. Elk onderdeel wordt door een korte samenvatting besloten, waarom ik daarheen den belangstellenden maar gehaasten lezer kan verwijzen.

Wel wil ik op twee punten ingaan, waarbij ik mij niet geheel bij R. kan aansluiten. Bij het „ethische aspect” komen o.a. de aan de bestuursambtenaren verleende cultuurprocenten ter sprake, en R. komt hierop bij andere onderdelen, zoals de juridische aspecten (de „scheiding der machten” nl.) weer terug. Met R. geloof ik, dat het verlenen van die procenten bij de betrokken ambtenaren — voor assistent-residenten ging het om bedragen tot f 6.000,— per jaar, voor de andere B.B. mensen evenredig meer of minder — de neiging kon doen ontstaan de belangen van de bevolking te gering te gaan achten. Toch verdient dit punt een zorgvuldiger bestudering; het gaat niet aan kort weg te verklaren, dat (p. 28) „ook Europese ambtenaren zich hiertoe (d.i. uitbuiting, Cs.) lieten verleiden, vaak zonder zich daarbij van onbillijkheid of oneerlijkheid bewust te zijn”. Voor zo iets moet men man en paard kunnen noemen. Was een Francis, die omstreeks 1843 als Resident van Madioen zijn ambtenaren een onderzoek naar bevolklingsklachten liet instellen om hen zo te leren „de belangen der hun aanvertrouwde bevolking te kunnen behartigen”, met het gevolg, dat hij in conflict kwam met den machtigen Directeur van Cultures en zijn ambt moest neerleggen (vgl. mijn artikel in de bundel Wij gedenken....., p. 47-48) nu zo’n grote uitzondering? En punt twee: Bij het politieke aspect komt R. te spreken over de stichting van de ambtenaarsopleiding te Delft. Men zou daartoe zijn overgegaan, omdat men die opleiding zo kon beïnvloeden, dat de ambtenaren „zich de geest van het gouvernement meester maakten”. Hij beroept zich hiervoor op een uitspraak van Baud geciteerd door van Soest, den onwelwillende. Ik betwijfel of B. het zo bedoeld heeft. Uit Baud’s rapport over de oprichting 28 Juni 1842 aan den Koning uitgebracht (te vinden in de Historische Nota over het vraagstuk van de Opleiding en Benoembaarheid voor den administratieven dienst in Ned. Indië, Batavia, 1900, p. 23 vlg) krijg ik de indruk, dat B. doelde op betere kennis van talen en van industriële en commerciële kwesties met het Cultuurstelsel samenhangend. Larive schrijft (p. 23 van zijn artikel over de Indologische studenten in het Lustrumboek der Leidse Indologen van 1937) dat het er om ging van de Europese ambtenaren in volle mate de vertegenwoordigers van de Europese beschaving te maken. Hoe dit nu ook zij, toevallig is mij bekend, dat mijn oud-oom, de Malaicus Meursinge, die als eerste te Delft de Indonesische talen te doceren kreeg, bij zijn onderwijs geheel vrij werd gelaten, terwijl hij toch een geestverwant was van zijn zwager Dr. M. Dassen H. Jzn., militant strijder voor de belangen van de bevolking. Voor dezen Dassen leze men (wie zou verwachten daar over dit soort kwesties licht te zien opgaan?) in de binnenkort verschijnende Nieuwe Drentsche Volksalmanak het slot van de belangrijke studie van dr. R. D. Mulder over dezen thans vergeten man.

Hoofdstuk III, De Veranderingen in de inheemse sfeer (p. 114-123) is wat kort uitgevallen; R. behandelt er de drang tot het vrijwillig aanvaarden van voorheen vermeden arbeid en het „toegroeien” naar de contractuele verhouding.

In het laatste hoofdstuk (p. 123-172), handelend over de groei van het particuliere initiatief, lijkt R. mij het beste op dreef. Zeer interessant is o.a. het door hem geleverde betoog over de kapitaalsverschaffing hiervoor. Anders dan men tot dusverre meende, werd dat niet zo zeer door het moederland verstrekt, maar kwam het beschikbaar door de samenwerking van importeurs en planters. De import steeg nl. in deze jaren sterk, voor goederen voor de bevolking bijv. van 4,8 miljoen in 1835 tot 14,5 miljoen in 1865 (waarbij de grootste stijging tussen 1835 en 1845 viel). De importeurs konden, door de gebrekkige munt- en credietregelingen, in Europa niet in contanten betalen, moesten dit dus met producten doen. Die van de Buitengewesten stroomden naar Singapore, waren dus voor hen onbereikbaar; de landsproducten werden vrijwel niet te Batavia verkocht, die van de particuliere landerijen en van de Vorstenlandse ondernemingen betekenden weinig; de importeurs waren dus aangewezen op de producten der „vrije” Europese planters, die zij daarom financieel gingen steunen; dat gaf den laatsten de gelegenheid hun ondernemingen op gang te brengen.

Ik heb nog enkele kleine aanmerkingen: de moeilijke kwestie van het agrarische recht is, vrees ik, R. niet geheel duidelijk geworden, wat bedoelt hij bijv. (p. 50) met het openen van de mogelijkheid „een schriftelijke titel op het erfelijke individuele bezitsrecht in communale gronden te verkrijgen”? Ook de onderscheiding van een dorpsbeschikkingsrecht tegenover een „feodaal beschikkingsrecht” (p. 47) lijkt mij verwarrend. Onjuist is het (p. 95) te spreken van „de gedwongen aftreding van Van den Bosch aan het eind van 1839”. Toen het bekende leningsvoorstel 20 Dec. 1839 door de Tweede Kamer werd verworpen, vroeg minister van den Bosch ontslag. Toen beleefde men het uiterst merkwaaardige schouwspel, dat de volgende dag alle leden van de Staten-Generaal, een aantal staatsraden en de gezanten van Engeland, Frankrijk en Oostenrijk zich in zijn buitenplaats Boschlust verenigden om hem te verzoeken van zijn besluit af te zien. Maar v. d. B. weigerde. Het lijkt mij maar gedeeltelijk juist te vermelden (p. 109), dat C. Th. van Deventer te Delft aan de gemeentelijke inrichting studeerde. Van D. studeerde te Leiden rechten en daarna gedurende een jaar aan de bedoelde instelling. Hier tegenover staat, dat R. allerlei interessante gegevens verschaft, die men niet direct zou verwachten, zo die over de sterke toename van de verzending van brieven met de overlandpost (die via Suez) tussen 1846 en 1850 en van die naar Indië tussen 1856 en 1865 (p. 29), zo ook die over het aantal pamfletten over Indië handelend; Knuttel vermeldt er in zijn catalogus voor 1843 geen, voor 1848 16.

Bij een bespreking valt de aandacht gewoonlijk wat sterk op de punten, waar de recensent met den auteur van mening verschilt. Ik wil hier daarom nadrukkelijk verklaren, dat mijn kennis en mijn inzicht door Reinsma's boek sterk zijn vermeerderd en dat ik het daarom als een belangrijke aanwinst beschouw.

W. Ph. COOLHAAS.

D. G. Jongmans: POLITIEK IN POLYNESIE.
Het despotisme op Tahiti in de 18e en 19e eeuw. Amsterdam, 1955 (Dissertatie Amsterdam).

Dr. Jongmans dissertatie ligt op het — nog betrekkelijk weinig verkende — terrein van de „politieke ethnologie”. De verklaring hiervan ligt zonder twijfel mede in de sterk sociaal-politiek gerichte belangstelling van de school der Amsterdamse ethnologen, waartoe hij behoort. In dit opzicht kan zijn werk dan ook met recht een „typisch Amsterdamse” dissertatie worden genoemd.

In de Inleiding zegt de auteur, waarom „uit de veelheid van onderwerpen, die in de politieke ethnologie nog op bestudering wachten” (p. 9), het despotisme gekozen is. Hij kwam hiertoe: 1. omdat tot nu toe de belangstelling van de ethnologen voor het despotisme gering was; 2. om het door sommigen uitgesproken oordeel, dat despotisme bij primitieven onmogelijk zou zijn, te weerleggen; 3. wegens de dreiging van het despotisme in de Westerse samenleving (p. 12-13). Tevens geeft hij aan, waarom Polynesië en in het bijzonder Tahiti onderwerp van zijn studie werd (p. 16-17).

Het resultaat is een bijzonder interessante verhandeling over de sociaal-politieke situatie op Tahiti in de 18e en 19e eeuw. Het werk getuigt van een grote ijver en critische zin in het opsporen en waarderen van het basismateriaal, het is goed gecomponeerd en in goed Nederlands geschreven.

Het probleem, waarvoor de auteur zich bij deze studie gesteld moet hebben gezien, was het adaequate gebruik van termen, die in de Europese politiek-sociale sfeer, waarin ze ontstonden, een zeer bepaalde inhoud en geladenheid kregen en het moet m.i. als een bezwaar worden gezien, dat hij dit probleem in zijn werk niet met zoveel woorden heeft gesteld. Zonder meer nl. bezigt hij deze terminologie met betrekking tot de kleine gemeenschappen van een Polynesisch eiland. Zo doet het vreemd aan in hoofdstuk III te lezen over de „internationale betrekkingen” tussen de acht staatjes op het eiland Tahiti met zijn cultureel en taalkundig homogene bevolking, een eiland bovendien, dat kleiner is dan de provincie Zuid-Holland. Verder vraagt men zich af — om het maar bij dit ene voorbeeld te laten —, welke voorstelling men zich, met name in sociaal-psychologisch opzicht, moet maken van een maatschappelijke groep als die der manahune, die door de schrijver als „proletariërs” worden gekenschetst (p. 36). Hiermede worde niet beweerd, dat het gebruiken van deze termen in dit verband ongeoorloofd zou zijn, doch slechts dat — het zij hier herhaald — een behandeling van het probleem van het gebruik ten aanzien van een andersgeaarde samenleving aan dit gebruik had behoren vooraf te gaan.

Was het bovengenoemde bezwaar van meer algemene aard, de volgende opmerkingen betreffen detailpunten.

Op p. 132 slaat de auteur de plank mis, wanneer hij — in het kader van een behandeling van de rahui (verbodsbepalingen) — kokosnoten en areca-noten als de grondstof voor de bereiding van kava noemt. Hij

beroept zich hier op R. Firth, *Primitive Polynesian Economy*, maar de genoemde pagina klopt niet. Wel komt op een andere bladzijde van het boek (p. 206) een passage voor, waarin een rahui op kokos- en arecanoten samen met de bereiding van kava genoemd wordt. Hierdoor heeft hij zich waarschijnlijk laten misleiden, maar als kenner van de literatuur over Polynesië had de auteur toch moeten weten, dat de kava bereid wordt uit de wortel van de piper methysticum.

Op p. 122 komen twee citaten voor uit het werk van W. Ellis, *Polynesian Researches*, waarvan het ene in het Engels en het andere in het Nederlands is gesteld. Het verdient m.i. geen aanbeveling regels, die men als citaat geeft, te vertalen.

Er zijn verder hier en daar nog al wat drukfouten blijven staan, zoals in Bijlage III op p. 180. Soms zijn deze storend, b.v. op p. 135, 3e alinea, in de zinsnede: „De opvattingen over de eigendom, zoals dit leeft op Tikopia . . .” en op p. 136, 1e alinea, waar „rede” staat, terwijl „reden” bedoeld is.

Deze tekortkomingen mogen echter geen reden zijn Dr. Jongmans de lof te onthouden, die hem wegens het schrijven van dit boek toekomt. Wat hierin medegedeeld wordt over het despotisme, zoals zich dat in de 18e en 19e eeuw op Tahiti manifesteerde, verdient de belangstellende aandacht van de vakmensen; in de eerste plaats van de ethnologen en niet alleen van de in het Pacific gebied geïnteresseerden, maar ook van hen, die in andere cultuurgebieden werkend, dergelijke maatschappelijke problemen vinden; in de tweede plaats van die historici, wier studieveld niet in Europa en haar cultuur zijn begrenzing vindt. Met ethnologen en historici worden hier uiteraard alleen zij bedoeld, die Nederlands kunnen lezen. Hierdoor is de lezerskring beperkt. Jammer genoeg is niet gepoogd — door middel van een samenvatting in een andere taal — buitenlandse vakgenoten een inzicht te geven in de aard van de behandelde materie.

Hiernaast zou men het boek in handen wensen van diegenen, die zich willen wapenen en teweer stellen tegen de moderne vormen van despotisme en die — tot een betere kennis van de aard van de vijand — ook de gedaante willen zien, waarin hij in vroegere tijden op een Zuid-zee eiland optrad.

S. KOOYMAN.

Bengt Danielsson: WORK AND LIFE ON RAROIA.
An acculturation study from the Tuamotu group, French
Oceania, Stockholm, 1955 (Dissertatie Uppsala).

In 1947 had de eerste kennismaking van de schrijver met het eiland Raroia plaats. Hier „strandde” toen nl. Heyerdahls vlot, van welks bemanning Danielsson deel uitmaakte. Gedurende de veertien dagen dat de leden van de Kon Tiki expeditie op het eiland verbleven, ont-

stond bij hem het plan om, geïnteresseerd als hij was in het aan de gang zijnde acculturatieproces in de Toeamotoe Archipel, een „case study” te maken van Raroia. In november 1949 keerde hij naar het eiland terug. Het gehele jaar 1950 werd besteed voor het doen van „field work”. In 1952 had de schrijver het geluk opnieuw voor een — ditmaal vrij korte tijd — op Raroia te verblijven, waardoor hij o.m. gelegenheid had zijn gegevens te controleren.

Zijn studie houdt zich voornamelijk bezig met het sociaal-economische aspect van de cultuur. Hierbij beperkt hij zich niet tot een synchronische beschouwing van de huidige maatschappelijke situatie. Deze ontbreekt geenszins, maar de schrijver legt er de nadruk op, dat hier een cultureel proces gaande is, dat alleen op de juiste wijze functioneel kan worden geanalyseerd, wanneer ook historische factoren binnen de studie betrokken worden, met name het beeld van de cultuur vóór het contact met het Westen en de aard van de verschillende krachten, die met dit contact op de cultuur inwerkten. Op p. 17 wordt dit duidelijk uitgesproken.

Over het sociaal-economische aspect van de oude cultuur werden in de bestaande literatuur maar weinig gegevens gevonden. In dit opzicht was de voornaamste bron van informatie de omstreeks 1870 geboren tahuga („native historian”) Te Iho, aan wiens mededelingen door de schrijver grote waarde wordt toegekend. Wat zijn boek geeft over de socio-politieke organisatie, de economie en de materiële cultuur in de oude tijd (p. 40-59) berust dan ook grotendeels op door deze informant gegeven mededelingen, die in verschillende opzichten werden bevestigd en aangevuld door gegevens uit oude Franse bronnen.

Voor het hoofdstuk over de geschiedenis van de cultuurcontacten (p. 68-105) werd het bronnenmateriaal gevormd door „scattered references found in the relations of various sea voyagers, official documents and missionary correspondences” (p. 68). De schrijver onderscheidt in het contact van Raroia met de buitenwereld een viertal perioden: 1. die van 1606-1816, waarin het eiland af en toe door Europese schepen werd aangedaan; 2. die van 1817-1844, waarin zendingsinvloeden, van Tahiti uit, gaan werken en de handelaars verschijnen; 3. die van 1845-1879, de tijd van de Franse penetratie, waarin het contact met de Europeanen geïntensiveerd wordt met alle gevolgen van dien: verbreiding van het Christendom, import en accepteren van Europese artikelen, komst van nieuwe ziekten; 4. die van het Franse koloniale bestuur van 1880 af. Interessant is het wat de schrijver zegt van de devasterende invloed, die de cycloon van het jaar 1903, zowel in materieel als in geestelijk opzicht, had op de reeds sterk gedisintegreerde oude cultuur (p. 102).

Naar aanleiding van hetgeen over de demografische situatie op Raroia wordt medegedeeld kunnen wel enkele bedenkingen worden gemaakt. Zo is het niet verantwoord — wat op p. 108 gedaan wordt — om bij een aantal van 109 mensen de sex ratio te gaan bepalen en deze dan te vergelijken met de sex ratio van geheel Frans Oceanië (62.828 mensen) en de Toeamotoe Archipel (6.733 mensen): In het eerste geval kan de toevalsfactor een dominerende rol hebben gespeeld. Onbevredigend is

het ook wat hij zegt over geboorte en sterfte, waarvoor de gegevens uit het bestaande bevolkingsregister werden gehaald (p. 116). Men vraagt zich af, waarom de schrijver met name over de geboorten de vrouwen van deze kleine gemeenschap niet persoonlijk heeft ondervraagd (voor het verkrijgen van andere gegevens — rasmenging, lichamelijke kenmerken — paste hij deze enquête wèl toe, p. 126-127). In dat geval was het wellicht mogelijk geweest de geboorten in levend- en doodgeborenen te splitsen. Misschien ook hadden we langs deze weg iets te weten kunnen komen van het verschijnsel van de geboortebeperving in Polynesië, dat in de literatuur weliswaar herhaaldelijk genoemd wordt, maar waarover exacte gegevens ten enen male ontbreken.

De hoofdstukken VI tot en met XI geven een beeld van de huidige sociaal-economische situatie. Hieruit blijkt duidelijk met een hoe grote nauwkeurigheid het onderzoek werd gedaan. In elk hoofdstuk wordt de tekst verduidelijkt met reeksen cijfers en andere tabellen, die het gerangschikte basismateriaal van de onderzoeker bevatten. Soms echter wordt hierdoor de overzichtelijkheid van het betoog geschaad en rijst de vraag, waar de auteur nu eigenlijk met al die gegevens heen wil.

Overziet men het geheel van zijn arbeid, dan moge samenvattend worden geconcludeerd, dat Danielsson een zeer waardevolle „case study” heeft geleverd van een zich in een overgangsstadium bevindende Polynesische eilandgemeenschap. Zowel voor de in „acculturatie” geïnteresseerde wetenschapsman als voor de met „acculturatie”-problemen worstelende man van de praktijk moet kennismaking van het in dit boek gebodene bijzonder zinvol worden geacht.

S. KOOYMAN.

*Dr R. E. Downs: "The Religion of the Bare'e speaking
Toradja of Central Celebes", Den Haag '56.*

De schrijver van deze studie is een Amerikaan die aan de Leidse Universiteit culturele anthropologie studeerde en er zijn studie afsloot met het verdedigen van dit boek als proefschrift. Het spreekt van zelf dat het materiaal voor deze samenvatting van de godsdienst der Bare'e Toradja in hoofdzaak geput is uit de twee drukken van het bekende werk van Dr A. C. Kruyt en Dr N. Adriani. Het is duidelijk dat het grootste deel der gegevens is ontleend aan de ethnografische beschrijving van Kruyt.

Wie, zoals recensent, zich lange tijd intensief met een auteur als Kruyt heeft bezig gehouden, weet wat een doorzettingsvermogen en geduld er nodig zijn voor een meer dan oppervlakkige bestudering van dit materiaal.

Voor een wetenschapsbeoefenaar, die het Nederlands niet als zijn

moedertaal heeft, is het bewerken van deze stof een daad die op zich zelf reeds grote lof verdient; te meer geldt dit omdat het grootste deel van de volkenkundige beschrijvingen van Indonesië door Nederlanders in het Nederlands is geschreven en in het buitenland weinig bekendheid geniet.

Een vaste lijn te vinden in dit zeer grote materiaal dat in de details zich zelf zeer vaak tegen spreekt en ook dikwijls vaag is, is voorwaar geen eenvoudige zaak. De schrijver is er in geslaagd een duidelijk beeld op te roepen van geloofsvoorstellingen omtrent cosmologie, goden en geesten, de doden, de ziel, tovenaars en heksen en tenslotte over ziekte en dood. Daarna volgt een deel over de godsdienstige praktijken bedreven door daartoe door de samenleving aangewezen tussenpersonen zoals shamanen en sando, leiders van de landbouw, voorgangers bij het koppensnellen, dorpschoufden en familiehoofden.

Aan de dorpsstempel als centrum van eredienst wordt een paragraaf gewijd en daarna worden de belangrijkste ritën samengevat.

Een grote rol wordt gespeeld door de voorouders. Het geheel van de voorstellingswereld en het daar op betrekking hebbende ritueel blijkt een duidelijk dualistisch karakter te dragen, zonder dat dit dualisme tot het uiterste is doorgevoerd. Als een belangrijke functie van het koppensnellen ziet Downs de initiatie van de opgroeiende jongen tot volwassen man. Daarnaast is ook zeer belangrijk bij deze rituele oorlogvoering het herstellen van het bovennatuurlijk evenwicht, dat door enigerlei oorzaak geacht wordt te zijn verstoord en de wederkerigheid van het halen van koppen tussen twee overigens niet met elkaar in relatie staande volken.

De tweedeling is duidelijk in de voorstellingswereld; in de levende maatschappij komt zij alleen naar voren in de arbeidsverdeling tussen de seksen, in het bijzonder in het ritueel.

De opmerking in verband hiermede gemaakt op pagina 109, dat de samenleving verder niet georganiseerd is, komt mij vreemd voor, omdat een samenleving die geen vorm van organisatie, dus van structuur, kent, bezwaarlijk een samenleving mag worden genoemd, ook al is er van een sociale tweedeling geen sprake.

Hiermede kom ik op een punt dat ik als een ernstig gebrek in dit boek moet signaleren. Zoals wij uit vele culturen weten bestaat er gewoonlijk een verband tussen de structuur van de voorstellingswereld en de structuur van de samenleving en dit verband zou, afgaande op deze beschrijving van de godsdienst der Bare'e Toradja, hier niet te vinden zijn. Ten minste had naar mijn gevoelen dit merkwaardige verschijnsel de aandacht van de schrijver moeten hebben. Hoe komt het dat het verband afwezig is of lijkt? Als hij zich diepgaand met deze vraagstelling had bezig gehouden, dan was hem wellicht gebleken dat in de Toradja-samenleving, zoals deze door Kruijnt in een veelheid van feiten is beschreven, een dergelijk verband ondanks de schijn van het tegendeel, toch aantoonbaar is. Ik put hier uit de ervaring opgedaan bij een diepgaande studie van het materiaal van Kruijnt over de West-Toradja, waarbij mij bleek dat deze nauw aan de Bare'e Toradja

verwante volken, ondanks de schijn van het tegendeel, toch in hun schijnbaar amorfe structuur, trekken vertonen van organisatie, corresponderend met de structuur van hun voorstellingswereld.

Het is waarschijnlijk, dat de „onzuiverheden” in het cosmologisch dualisme, waar Downs op wijst, bij verder nauwgezet onderzoek zich zouden oplossen als onderdelen van een meer ingewikkeld systeem, zoals Van Wouden elders in Oost-Indonesië en ik zelf speciaal voor Oost-Sumba heb kunnen aantonen.

Vermoedelijk zou het boek van Dr Downs bij het ingaan op deze vraagstelling zeer veel gewonnen hebben. Het valt mij echter moeilijk dit hem zwaar aan te rekenen omdat zijn prestatie als buitenlander zich zo intensief te hebben bezig gehouden met deze moeilijke, in het Nederlands gestelde materie, hem als een grote verdienste mag worden aangerekend.

Dr C. NOOTEBOOM.